

bilten

ČASOPIS UDRUŽENJA „NAŠA JUGOSLAVIJA“

Potreban je samo jedan jedini dokaz,

da bi

ATEIZAM

bio potpuno uništen

Godina IX

broj 16

IMPRESSUM

*

- bilten –

Časopis Udruženja
„Naša Jugoslavija“

Godina IX
Broj 16
Mart 2018-03-03

www.nasa-jugoslavija.org
zajedno\nasa-jugoslavija.org

Bilten objavljujemo isključivo
u online izdanju

Izlazi dva puta godišnje

Urednici:

Zlatko Stojković

Dalibor Tomić

SADRŽAJ

Ateizam <i>Autor Zlatko Stojković</i>2
Dablinska deklaracija o sekularizmu i mestu religije u javnom životu <i>Prevela Bojana Obradović</i>4
Što je to sekularnost i je li Hrvatska sekularna? <i>Autor: mr. sc. Luka Baričić</i>5
Katolička crkva u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj <i>Autor: Ivo Goldstein</i>7
Sudbina ateiste u BiH: Postojim, dakle vrijeđam <i>Autorica: Emina Žuna</i>10
O ateizmu kao filozofskoj poziciji <i>Autor: Vladimir Božanović</i>13

Ovo izdanje Biltena „Naša Jugoslavija“ posvećeno je ateizmu. Nije nam, pri tome, namjera propagirati ateizam i istovremeno govoriti protiv religije i vjernika. Bilo bi to protiv našeg pogleda na ljude, vjeru, boju kože, podrijetlo... U ovom broju Biltena želimo ukazati na potrebu da se o ateizmu govori slobodno, bez ustručavanja ili bojazni da će netko shvatiti ateiste kao ljude koji ne poštuju vjeru i vjernike. Svjedoci smo nebrojenih primjera koji nam pokazuju kako se vjera odnosi prema ateizmu i ateistima. Smatraju ih neprijateljem naroda, neprijateljem vjere, širiteljima mržnje. U hrvatskim školama se na satovima vjeronauka učenicima govori kako su ateisti krivi za Auschwitz, zbog jedne karikature osuđuje se autora na smrt...

Ali da je razgovor između osoba različitih pogleda na vjeru i/ili nevjeru moguć dokazao je Okrugli stol na temu „Je li ateizam dobar za čovjeka“ održan 28. veljače 2013. godine u Baptističkoj crkvi u Rijeci. Moderator tog Okruglog stola bio je riječki pastor Giorgio Grlj.¹

Kako iz iskustva, diskusija, sa ljudima različitih pogleda, nadzora i shvaćanja znam da se miješaju pojmovi dozvoljavam si pravo da ih ovdje navedem kako to stoji u literaturi. Nije mi, pri tome, namjera nekoga podučavati (odakle mi to pravo). Više mi je namjera pojmove razjasniti

Agnostik, agnosticizam – grčki ágnōstos = nepoznatljiv, nedokaziv - Osoba koja ne tvrdi da Bog postoji jer za to nema dokaza. Stoga ne može u njega vjerovati, ali isto tako ne može dokazati da Bog ne postoji. I za to nema dokaza. Prema Klaiću je agnosticizam idealističko filozofsko učenje koje poriče mogućnost spoznaje objektivnog svijeta (Hume, Berkeley, Kant, Comte, Spencer).

Pojam agnostik i agnosticizam su relativno mladi pojmovi. Postoje tek od kraja 19. stoljeća a vezuju se za učenje Thomas Henry Huxley. Međutim agnosticizam je poznat mnogo dulje. Pogledi agnostičara se mogu pratiti do 5. stoljeća prije nove ere. Vrlo poznati agnostik iz toga vremena je grčki filozof Protagoras.

Postoji nekoliko oblika agnosticizma:

¹ <http://pev.com.hr/okrugli-stol-o-ateizmu/>

- ateistički agnosticizam – ne postoji vjera u Boga, ali ne tvrdi da Boga nema
- teistički agnosticizam – ne tvrde da Boga nema, ali i dalje vjeruje u izvanprirodnu snagu
- apateizam – nije zainteresiran za postojanje ili nepostojanje Boga. Više vjeruje da sva božanstva nemaju nikakav utjecaj na život i prema tome ne treba uzimati to u obzir.
- ignosticizam – za njih je postojanje ili nepostojanje bilo kakvog božanstva apsolutno nevažna stvar tako dugo dok se nezna šta se smatra pod pojmom „Boga“

Ateist, ateizam – od grčkog atheos „bez Boga“; humanist². Nepriznavanje postojanja Boga, i svega što je vezano za Boga, stvaranje Svijeta pa i samih pojmova vezanih za Boga i božanstvo. *Teoretski ateizam* „tvrdi“ da Boga nema, *nefilozofski praktični ateizam* kaže da postojanje čovjeka i svega na Svijetu nema ništa sa Bogom i na kraju *borbeni ateizam* podrazumijeva da je svako religijsko učenje štetno za ljudku sreću.

U najvećem broju slučajeva (to se ne odnosi na sve ateiste), ateist polazi od toga da ne postoji stvari kao što su aveti, magije itd. Najveći dio ateista ima sliku Svijeta koja se može naučno dokazati, odnosno doživljena je pa se stoga može i falsificirati.

Poznati ateisti su, ili su bili: Richard Dawkins, Lenjin, Friedrich Nietzsche, Bertrand Russel, Sigmund Freud, Igor Mandić

Teist, teizam – osoba koja vjeruje u izvanprirodnu inteligenciju koja je stvorila prirodne zakone koje mi danas poznajemo i po kojima živimo i vladamo se, i još je uvijek prisutna i „kontrolira“ i vlada onime što je učinila. Prema Klaiću ateizam je religiozno-filozofska dogma koja tvrdi da postoji jedan bog, predstavljen u liku jedne osobe koja je navodno stvorila svijet i koja njime upravlja.

Deist, deizam – deist je osoba koja isto kao i teist vjeruje u izvanprirodnu inteligenciju koja je stvorila

² Brockhaus enciklopedija 1987. 19. izdanje. Za ovu priliku su uzeti samo dijelovi teksta iz Brockhousa.

Svijet i prirodne zakone, ali se više o njima ne brine. Prepustila je daljnu brigu bićima koje je stvorila. Ili da opet citiram Klaića: „ ...učenje rašireno u 17. i 18. stoljeću (Locke, Voltaire, Rousseau) koje je dopuštalo postojanje boga samo kao prouzrok svijeta, a koje je negiralo postojanje boga kao ličnosti (teizam) i njegovo miješanje u život prirode i društva...“)

Dokaziavanje da Bog postoji ili ne postoji je isto kao bacati pjesak u more koje je ono izbacilo. Sizifov posao. Niti jedno niti drugo se ne može dokazati. Ali pri tome se postavlja pitanje zbog čega oni koji ne vjeruju u postojanje Boga moraju dokazivati njegovo nepostojanje. Zar ne bi trebalo biti obratno: oni koji su svijetu „donijeli“ vjeru pokrivenu božjim plaštom i vjeru o postojanju svemogućeg Boga morali bi donijeti i dokaze o njegovom postojanju. Na internet stranici <http://www.microsofttranslator.com/bv.aspx?to=en&r=true&a=http%3A%2F%2Fwww.godlessgeeks.com%2FLINKS%2FGodProof.htm> čitaoc može naići oko 660 „dokaza“ da Bog postoji. Za ovaj tekst sam izabrao samo nekoliko.

9. Moralni argument
Osoba X, jedan poznati ateist je moralno lošiji od svih nas ostalih
(Dakle Bog postoji)
46. Ukoliko Bog postoji, pustiti će me gledati kako ćeš ti biti maltretiran. Ta ideja mi se sviđa.
Dakle Bog postoji
58. Bog postoji. Ateista navodi svoje protuargumente.
Da, on postoji. Ateista navodi svoje protuargumente.
Da, on postoji. Ateista navodi svoje protuargumente.
Da, on postoji. Ateista navodi svoje protuargumente.
Da, on postoji. Ateista odustaje i odlazi kući.
Dakle, Bog postoji.
497. moj je suprug umro od raka, ali prekidač za svjetlo u podrumu je opet funkcionirao, a koliko mi je poznato moj ga suprug nije popravljao prije svoje smrti. Dakle Bog postoji.

Iako stvarnih, naučnih dokaza za postojanje Boga nema ipak se u mnogim (većini) država zakletva predsjednika države (ne samo u toj prilici) završava riječima: „ ... *tako mi Bog pomogao.*“ U povijesti je sam čin zakletve imao religiozni karakter. Danas u 21. stoljeću, kada je nauka vjerovatno dosegla svoj najviši nivo u povijesti, ljudi koji zauzimaju najodgovornije položaje u vlastitoj državi, ali i u svijetu zaklinju se u Boga. U čemu im to treba Bog pomoći? U čemu im treba pomoći netko za koga ni sami neznaju da li postoji? U vođenju ratova, u izrabljivanju siromašnih i nemoćnih, u donošenju nekakvih zakona koji štite elitu i bogate i stvara sve veći jaz između bogatih i siromašnih....

Koliko je religija jaka pokazuje i vrlo svježiji primjer iz Mostara u kojem se jedan nositelj partizanske spomenice, odlukom islamske zajednice, nije mogao sahraniti na groblju kraj svoje supruge jer je ateist, piše Jutarnji list 07.11.2017.

Opet prema pisanju Jutarnjeg lista od 23.02.2017. Papa Franjo je rekao: ... da bi neki od tih ljudi također trebali reći "moj život nije kršćanski, ne plaćam zaposlenicima primjerene plaće, iskorištavam ljude, vodim nezakonite poslove, perem novac, (vodim) dvostruki život". "Ima puno katolika koji se tako ponašaju i izazivaju skandale. Koliko puta smo čuli da ljudi kažu "ako je takva osoba katolik, bolje je biti ateist". I na kraju teksta u Jutarnjem listu stoji: "Manje od dva mjeseca nakon izbora, Franjo je rekao da bi kršćani trebali vidjeti ateiste kao dobre ljude ako čine dobre stvari".

Prema pisanju Glasa Koncila od 30.06.2017. godine Vatikanski radio se obratio vjernicima slijedećim riječima: »Ovi učitelji Zakona 'govore, sude' jedno, ali misle nešto drugo. To je licemjerje. A licemjerje nije Isusov jezik. Licemjerje nije jezik kršćanâ. Kršćanin ne može biti licemjer, niti je licemjer kršćanin. To je tako jasno. Riječ koju Isus za njih rabi jest 'licemjer'. Pogledajmo kako to ide... Licemjer je uvijek laskavac – u većoj ili manjoj mjeri – ali (je) laskavac.« Da ne ponavljamo sve Papine riječi, istaknut ćemo još samo njegovu opomenu vjerničkoj zajednici da »licemjerje čini zlo Crkvi« jer je »licemjer ubojica«: »Molimo Gospodina da bdije nad nama da ne

padnemo u porok licemjerja, da se služimo trikovima i lošim namjerama. Neka nam Gospodin dâ tu milost: 'Gospodine, ne dopusti mi da ikada budem licemjer; da znam reći istinu – ili ako to ne znam – da šutim, ali licemjerje nikada.«

Sama tvrdnja da kršćanin ne može biti licemjer, niti je licemjer kršćanin ukazuje na jasan stav religije (u ovom slučaju katoličke) da sve što nije dobro ne može biti kršćansko. Pa tako niti ateizam. Ali, još nitko nije uspio uspostaviti bilo kakvu vezu između ateista i činjenja loših djela. Nasuprot tome, veza između religije i činjenja loših djela je lako dokaziva. Nitko ne osporava činjenicu da su ekstremno desničarske partije u Njemačkoj, Italiji, Španjoskoj, Portugalu... i kasnije u Argentinini.. bile podržavane od strane Vatikana i Svete stolice.³

Zar je jedan ateist toliko pokvarena osoba da ga i Papa uspoređuje sa kriminalcima? Ne, sigurno nije. To je opet jedna propaganda koja dovodi to toga da se broj kršćana smanjuje a broj ateista povećava. Prema ispitivanju Win/Gallup-a broj ateista u Americi se u posljednjih 25 godina udvostručio, a broj stanovništva koje se ne moli je u istom periodu narasta 5 puta.

I na kraju da završim jednim citatom od Stevena Hawkinga: Ne može se dokazati da Bog ne postoji. Ali nauka čini Boga nepotrebnim

Autor: Zlatko Stojković

Citat:

Religija je uvreda za ljudsko biće. Sa njom ili bez nje bi dobri ljudi dobra djela činili i loši ljudi loša djela . Ali da bi dobri ljudi loša djela činili potrebna je religija.

Steven Weinberg u jednom govoru na konferenciji "Cosmic Questions" der American Association for the Advancement of Science (AAAS) im National Museum of Natural History in Washington, DC am 15. April 1999

³ Christofer Hitchens u intervjuu sa Richardom Dawkinsom 21.12.2011. a prema pisanju Peščanik.net

U nedjelju, 05.06. 2011. godine, je svjetski kongres ateista u Dublinu donio slijedeću

Dablinska deklaracija o sekularizmu i mestu religije u javnom životu⁴

U nedelju, 5 juna 2011. godine, [Svetski kongres ateista u Dublinu](#) razmotrio je i usvojio sledeću deklaraciju o sekularizmu i mestu religije u javnom životu. Pozivamo vas da o njoj raspravljate i promovišete je među svojim prijateljima i kolegama. Ukoliko ste član neke ateističke, građanske ili sekularne grupe, pozivamo vas da o njoj raspravljate i promovišete je među drugim članovima vaše grupe, medijima i političarima.

1. Lične slobode

(a) Sloboda savesti, religije i verovanja privatna je i neograničena. Sloboda religijskog delovanja treba da bude ograničena isključivo potrebom da se poštuju prava i slobode drugih.

(b) Svi ljudi treba da imaju slobodu da podjednako učestvuju u demokratskom procesu.

(c) Sloboda izražavanja treba da bude ograničena isključivo potrebom da se poštuju prava i slobode drugih. U zakonu ne treba da postoji pravo na "zaštitu od nanošenja uvrede". Svi zakoni o bogohuljenju, nezavisno od toga da li su eksplicitni ili implicitni, treba da budu povučeni odnosno ne treba da se usvajaju.

2. Sekularna demokratija

(a) Suverenost države proizilazi iz naroda, a ne bilo kog boga ili bogova.

(b) U ustavu jedne zemlje religija treba da bude pomenuta samo u stavu da je država sekularna.

(c) Država treba da bude zasnovana na demokratiji, ljudskim pravima i vladavini prava. Javna politika treba da se kreira tako što se na činjenice primenjuje rasuđivanje, a ne religijska uverenja.

⁴ <http://pescanik.net/dablinska-deklaracija-o-sekularizmu-i-mestu-religije-u-javnom-zivotu/>

(d) Vlast treba da bude sekularna. Država treba da bude strogo neutralna u pitanjima religije ili njenog odsustva, bez favorizovanja ili diskriminacije bilo koga.

(e) Religije ne treba da imaju bilo kakve finansijske povlastice u javnom životu, kao što su oslobođanje od poreza za verske aktivnosti, ili subvencije za promociju religije ili za verske škole.

(f) Pripadnost određenoj veri ne treba da bude osnova da neka osoba bude postavljena na bilo koju državnu poziciju.

(g) Zakon ne treba niti da daje niti da uskraćuje bilo koje pravo, privilegiju, autoritet ili imunitet na osnovu vere ili religije ili odsustva bilo koje od njih.

3. Sekularno obrazovanje

(a) Državno obrazovanje treba da bude sekularno. Versko obrazovanje, ukoliko ga ima, treba da bude ograničeno na obrazovanje o religiji odnosno njenom odustvu.

(b) Deca treba da se obrazuju o različitostima religioznih i nereligioznih filozofskih stavova na objektivan način, i ne treba tokom školskih časova da se formiraju u pripadnike bilo koje vere.

(c) Deca treba da se uče kritičkom mišljenju i pravljenju razlike između vere i razuma kao putu ka sticanju znanja. Religija ne sme da ima uticaja na obrazovanje u nauci.

4. Jedan zakon za sve

(a) Treba da postoji jedan sekularni zakon za sve, o kome se odlučuje na demokratski način i koji se sprovodi podjednako za sve. Verski sudovi ne treba da imaju nadležnost za rešavanje građanskih pitanja ili porodičnih sporova.

(b) Zakon ne treba da kriminalizuje privatno ponašanje zbog toga što doktrina određene religije smatra takvo ponašanje nemoralnim, pod uslovom da to ponašanje poštuje prava i slobode drugih.

(c) Poslodavcima i pružaocima socijalnih usluga koji imaju religijska uverenja ne treba da se dozvoli diskriminacija po bilo kom osnovu koji nije relevantan za određeni posao.

Prevela Bojana Obradović

Što je to sekularnost i je li Hrvatska sekularna?

Datum objave: 14.6.2017.

<http://www.protagora.hr/Kolumna-clanak/Sto-je-to-sekularnost-i-je-li-Hrvatska-sekularna/470/>

Sekularnost, ta magična riječ. Sekularnost je princip (na čistom hrvatskom, "načelo") odvojenosti religije, odnosno religijskih institucija od države, sloboda religije, ali i od religije, princip države neutralne po pitanju religijskih uvjerenja te odlučne u nenametanju istih svojim građanima. Princip po kojem državne, političke ni javne aktivnosti ne smiju biti pod utjecajem religije.

I ne, ovo nije rasprava o religiji i ateizmu, ni vjeri i nevjeri. Sekularizam i ateizam nisu ista stvar!

Jasno? Ako jest, zapitajmo se gdje je u toj priči zabit zvana Hrvatska (po Ustavu: Republika Hrvatska je jedinstvena i nedjeljiva demokratska i socijalna država.). Odgovor je lagan: Jest k****!

Zašto? Polako.

Često ćete čuti iz usta i pera političara (uključujući i onih u mojoj stranci) kako je Hrvatska sekularna jer to piše u Ustavu. E pa ne piše! Ruku na srce, Ustav poštuje određene stavke načela sekularnosti (npr. čl. 40. i čl. 41.), ali termin "sekularna" u njemu ne postoji. Sekularnost nije pravilo, iako bi to postala kada bi se točnom, opsežnom definicijom unijelo u kakav zakon ili čak Ustav; ona je princip, standard suvremenog društva koji se očituje u jako puno stvari, a to u RH jednostavno nije slučaj, bez obzira što u Ustavu piše ili ne.

U čemu je problem? U ugovorima sa Svetom Stolicom, poznatijim kao Vatikanski ugovori (kasnije u tekstu VU). Ipak, nazovimo ih pravim imenom, onim što u svojoj formi zapravo jesu, konkordati; konkordati koji daju prava isključivo jednoj strani, Katoličkoj Crkvi; konkordati kojima je mjesto u nekoj drugoj vremenskoj dimenziji, onoj u kojoj je bilo potrebno uvlačiti se Papi da-ne-kažem-kamo ne bi li se potvrdila ili zadržala vlast; konkordati koji u jednoj navodno sekularnoj državi daju jednoj religijskoj instituciji pravo na "javnu

pravnu osobnost" koje joj omogućuje direktno financiranje iz javnog proračuna te ju stavlja u isti položaj s tijelima javne i državne uprave (u pravne osobe javnog prava ubrajaju se u pravilu države, jedinice lokalne samouprave i uprave, različite ustanove koje dobivaju sredstva iz državnog proračuna, javna poduzeća i dr. Sve ostale pravne osobe ulazile bi u pravne osobe privatnog prava). Crkveni brak, odnosno vjenčanje u crkvi ne zahtjeva i vjenčanje kod matičara. Za ostale religijske institucije to nije slučaj, naprotiv. Živjela Ustavom garantirana jednakost (čl. 14. Svatko u Republici Hrvatskoj ima prava i slobode, neovisno o njegovoj rasi, boji kože, spolu, jeziku, vjeri, političkom ili drugom uvjerenju, nacionalnom ili socijalnom podrijetlu, imovini, rođenju, naobrazbi, društvenom položaju ili drugim osobinama. Svi su pred zakonom jednaki.).

Ah, da, RH ima ugovore s ostalim religijskim zajednicama i sve ih može jednostrano raskinuti. Ugovori sa Svetom Stolicom su međunarodni te teško raskidivi, bolje rečeno, ni u jednoj njihovoj točki to nije ni predviđeno.

Hrvatska je suverena i nezavisna država u kojoj su svi jednaki pred zakonom. Osim u slučaju sudske istrage o kleriku zbog možebitnih krivičnih djela predviđenih krivičnim zakonikom, sudske će vlasti o tome prethodno obavijestiti nadležne crkvene vlasti. Recite to žrtvama svećeničke pedofilije.

Bilo bi bezobrazno ne spomenuti članak 2. Ustava, radi kojeg je proliveno krvi i krvi ranih devedesetih, ali opet neprimjenjiv u slučaju Katoličke Crkve, budući da zbog VU-a država ne smije pristupiti i zaštiti vlastitu kulturnu baštinu. Sjetite se branitelja koji su se skrivali u crkvi sv. Marka.

Vjeronauk imenom, katolički katekizam realno. O ovoj se temi razglabalo do dosade. Izborni predmet nije, jer izbor između indoktrinacije i hodnika nije izbor. No to možda i nije najveći problem. Veći je problem činjenica da država ne sastavlja program i sadržaj udžbenika za vjeronauk, niti ima pravo prigovora na iste, ali zato uredno snosi trošak tiskanja istih. Pa tako osim troška, država dopušta da djeca uče kako su ateisti zli i egoistični, krivi za Auswicz, kako se znanstveno odbačene bajke poput Mojsija,

Davidu, pa čak i Isusa, predstavljaju kao povijesna realnost. Čak se i Francuska revolucija, prekretnica između humanizma i srednjovjekovne zatucanosti, demokracije i feudalizma dovodi u pitanje. Opet, zdravlja radi, neću dalje.

Spoemnimo i Vojni ordinarijat (naravno, u potpunosti financiran iz javnog proračuna). Ovdje je princip sekularnosti možda i najviše doveden u pitanje. Vojska je složena po vrlo čvrstoj hijerarhiji u kojoj je naredba zakon, a demokracija nepostojeća. Ne postoji pravo vojnika, pojedinca, odbiti naredbu odlaska na misu ili duhovnu obnovu. Istina, takve naredbe se ne izdaju često, ali sama činjenica da mogu je zabrinjavajuća.

Nije gotovo, ima još. I to puno više nego mi se, ekologije i zdravlja radi, piše.

Ne postoji malo ili puno sekularnosti, niti je ona agresivna ili umjerena. Ili jesi ili nisi. Sekularnost nikom ne smanjuje prava niti ih oduzima. Ona ukida nezaslužene povlastice koje drugima oduzimaju prava.

No ponekad je to teško shvatiti, osobito onima koji po nekom pretpostavljenom, nedokazivom autoritetu, misle da vladaju apsolutnom istinom. Istim onim religijskim institucijama kojima pristup javnom novcu i resursima odgovara radi preživljavanja (stručni termin: uhljeb). Religijskim institucijama sekularnost smeta jer bi izgubile sposobnost indoktrinacije najmlađih što bi dovelo do postepenog izumiranja istih, do gubitka utjecaja na mase, a preko njih i gubitka sposobnosti nametanja vlastitih, na pretpostavci i bajkama utemeljenih uvjerenja kao univerzalnih.

Živimo u demokraciji, a demokracija je vladavina izabrane većine, ne većine definirane vjerom, rasom itd. Demokracija je ujedno i vladavina prava, jednakosti, onako kako to i Ustav nalaže. Sve ostalo je totalitarizam i teokracija. Ako stvarno mislite da je sekularnost toliko loša te kako nam utjecaj religije treba, usporedite malo zemlje Bliskog Istoka i nordijske države.

Da je RH sekularna, ne bi se pricalo o vjeri, ateizmu ili čemu više. Takve bi rasprave bile nepotrebne. Kad bi RH bila sekularna, svi bismo mogli bez problema odgajati djecu u ili bez ikakvih

uvjerenja, ova udruga ne bi postojala, a vi koji čitate ne biste osjećali knedlu u grlu ili venu na vratu, ovisno o izazvanom raspoloženju.

I zato svaki put kad čujete političara ili teologa koji vas uvjerava kako je RH sekularna, kako su VU-i jamac sekularnosti (nadam se da ste shvatili kako nisu), reagirajte. Političara pošaljite u neku stvar, jer je na njima odgovornost obrane Ustava, ljudskih prava i sekularnosti kao temelja zdravog, progresivnog i suvremenog društva. Oni su ti koji trebaju imat m*** i od ove zabiti napraviti državu u kojoj najveći uspjeh neće biti otići iz nje!

Teologe ignorirajte; ti šarlatani bolje ne zaslužuju.

Autor: mr. sc. Luka Baričić

Citat:

Fizika ne čini nemogućim vjerovanje u Boga, nego više omogućuje da se u Boga ne vjeruje. Bez nauke je sve jedno čudo. Sa naukom ostaje mogućnost da ništa nije. U tom slučaju postaje potreba za religijskom vjerom sve manja i sve manje relevantna.

Citat po Lawrence Krauss

„Die Physik macht es nicht unmöglich an Gott zu glauben, sondern ermöglicht vielmehr, nicht an Gott zu glauben. Ohne Wissenschaft ist alles ein Wunder. Mit der Wissenschaft bleibt die Möglichkeit, dass gar nichts ist. In diesem Fall wird religiöser Glaube immer weniger notwendig und auch immer weniger relevant.“ Zitiert nach Lawrence Krauss: A Universe From Nothing, Simon & Schuster London 2012, S. 183.

Katolička crkva u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj

[Urednik](#) dana [Ožujak 22, 2014/1 komentar](#)

Katolička crkva u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini samo je dio Katoličke crkve u svijetu. Opću politiku koju smišlja i provodi papa u Rimu nužno provode i vjerski poglavari, nadbiskupi, biskupi i diljem svijeta.

Piše: Ivo Goldstein

Kada je papa Pio XI. sklopio 1929. konkordat s talijanskom državom, u provali oduševljenja Mussolinija je javno nazvao "čovjekom kojeg nam je Providnost poslala". Pa ipak i Piju XI. i Piju XII. bilo je posve jasno da s totalitarnim režimima "nema šale". Od 1929. mnogi su njemački biskupi glasno optuživali rasističko i vjersko učenje nacizma te su ustrajali u tome da nijedan katolik ne može biti nacist. Međutim Rimu se nacizam činio najsnažnijim branikom pred komunizmom. Pio XI. u ožujku 1937. objavio je Nijemcima namijenjenu encikliku *Mit brennender Sorge* (S gorljivom zabrinutošću), u kojoj je osudio rasizam i optužio nacističku vlast da sije "obilje nepovjerenja, nesloge, mržnje, objede". Zaključio je da "na njemačkom obzoru vidi prijeteće olujne oblake razornog rata".¹ Međutim nekoliko dana kasnije objavio je drugu encikliku *Divini Redemptoris*, u kojoj još oštrije i direktnije osuđuje komunizam čija načela proglašava "u biti neprijateljskima vjeri u bilo kojem obliku" te poziva na uvođenje crkvenog socijalnog učenja kao protutežu i komunizmu i "nemoralnom liberalizmu".² Time je već Pio XI. zacrtao načelo vatikanske međunarodne politike za naredno razdoblje: nacizam i fašistički totalitarizam jesu zablude, pogreške i opasnosti, ali neznabožački je totalitarizam ipak glavni, smrtni neprijatelj vjere i Crkve.

U ime Katoličke crkve nadbiskup je Stepinac već 12. travnja javno izrazio zadovoljstvo i podršku uspostavi NDH.

Crkva u cjelini tradicionalno je smatrala da su hrvatska nacionalna ideja i katolička vjerska ideja u čvrstoj vezi, da se njihovi ciljevi uzajamno dopunjuju i isprepliću. Iz toga proizlazi i stav da su tijesno i neraskidivo povezani i hrvatski narod i Katolička crkva kao organizacija. Kad je uspostavljena NDH kao nacionalna država hrvatskoga naroda, Crkva je ocjenjivala da je time ispunjen jedan od bitnih nacionalnih ciljeva pa da su samim time ispunjene i neke od želja Crkve. Osim toga ustaške su vlasti objavile da je NDH katolička država, a križ (ili raspelo) istaknut je kao jedan od „ustaških znamenja“ – „Raspelo ustašu hrabri da drži časnu riječ, koju je zadao Poglavniku i ustaškom pokretu. Na raspelu je visio Bogčovjek, koji je sebe žrtvovao za druge. I ustaši je dužnost, da radi i spasava druge, da ih oslobodi, prosvijetli.“³ Činilo se mnogima da Katolička crkva mora biti jako zadovoljna. Uostalom, vlasti su na mnoge načine nastojale ugađati Crkvi: naprimjer, po uspostavi NDH osim stranaka bile su zabranjene i omladinske organizacije poput „Hrvatskog junaka“ i „Hrvatskog skauta“, ali su katoličke omladinske organizacije „Križari“ i „Domagoj“ nastavile djelovati.⁴

Neki su svećenici odranije bili, a dio je 1941. postao aktivnim pristašama ustaškog pokreta. Radi se primjerice o franjevcu Justinu Mediću iz Širokog Brijega koji je polovinom srpnja 1941. zaposlen u Državnom ravnateljstvu za ponovu (dakle onom koje se bavi iseljavanjem Srba). Zagrebački franjevac Dionizije Juričev postavljen je u Ravnateljstvo „sa zadaćom prekrštavanja pravoslavnih“.⁵ Obojica su dobila posao po izričitoj odredbi poglavnika Pavelića, a Juričev je dotad bio poglavnik kapelan. Miroslav Filipović-Majstorović (1915-1945) bio je svećenik od 1939, a sljedeće, 1940. godine postavljen je za kapelana u Petričevcu kraj Banjaluke. Po uspostavi NDH povezuje se s Viktorom Gutićem i pristupa ustaškom pokretu. Početkom 1942. bio je samozvani dušobrižnik Poglavnikove tjelesne bojne kada je ona masovno ubijala po srpskim selima u okolici Banjaluke. Zbog toga završava u istražnom zatvoru, otkuda ga pušta Maks Luburić osobno i postavlja za jednog od zapovjednika jasenovačkog logora. Prema raznim izvorima, a potvrdio je to i priznanjem u zatvoru 1945. godine, Filipović se smatra izravnim sudionikom i počiniteljem masovnih zločina u Jasenovcu (dobiva nadimak „Fra Sotona“). Zbog svoga

ponašanja u sukob s franjevačkim vlastima došao je ubrzo po uspostavi NDH, potom je suspendiran, a u srpnju 1942. i isključen iz franjevačkog reda. U svibnju 1945. povlači se u Austriju, predaje se britanskoj vojsci. Ona ga izručuje jugoslavenskim vlastima koje ga osuđuju na smrt.⁶

Sam nadbiskup Stepinac najprije je u usmenim razgovorima i pismima ustaškim dužnosnicima, a zatim i u javnim propovijedima negodovao i protestirao protiv ustaške politike nasilja i rasne nesnošljivosti. Dana 14. svibnja 1941. pisao je poglavniku Paveliću pismo sljedećeg sadržaja: „Ovaj čas primio sam vijest, da su ustaše u Glini postrijeljali bez suda i istrage 260 Srba. Ja znam, da su Srbi počinili teških zločina u našoj domovini u ovih 20 godina vladanja. Ali smatram ipak svojom biskupskom dužnošću, da podignem glas i kažem, da ovo po katoličkom moralu nije dozvoljeno, pa Vas molim, da poduzmete najhitnije mjere, na cijelom teritoriju NDH, da se ne ubije nijedan Srbin, ako mu se ne dokaže krivnja radi koje je zaslužio smrt. Inače mi ne možemo računati na blagoslov neba, bez kojega moramo propasti“.⁷

Mostarski biskup fra Alojzije Mišić već 30. lipnja 1941. uputio je poslanicu u kojoj je osudio pokolje, pljačku i druga nasilja ustaša u Hercegovini. Fra Dominik Mandić (1889-1973), istaknuti historičar, upozoravao je u srpnju 1941. nadbiskupa Stepinca da „učini sve da se odustane od istjerivanja Srba iz hrvatskih zemalja (...) to bi se moglo strašno osvetiti hrvatskom narodu i katoličkoj Crkvi u našim krajevima“.⁸ Katolička je crkva bila protiv masovnog prevođenja pravoslavaca (Srba) na katoličanstvo koje je provodio ustaški režim te je u više navrata 1941. i službeno prosvjedovala.⁹ Nadbiskup Stepinac je dosta često osobnim intervencijama, ponekad i uz pomoć predstavnika Sv. Stolice, uspijevao spasiti progonjene pojedince i skupine. Među ostalima spasio je od holokausta mnoge Židove koji su bili stupili u mješovite brakove i 55 štićenika židovskog staračkog doma, koje je dao skloniti na crkveno imanje u Brezovici južno od Zagreba.¹⁰ Istodobno, Stepinac ostaje dosljedan u svom radikalnom antikomunizmu i hrvatskoj nacionalnoj orijentaciji, pa se, osuđujući ustaški režim, ne distancira od NDH kao države. Partizane, predvođene komunistima, smatra „antikristima“ i glavnim neprijateljem. Tako početkom 1943. upućuje okružnicu svećenstvu u kojoj zahtijeva da Crkva prednjači u borbi protiv komunizma, koji je „zaprijetio ne samo kršćanstvu već i svim pozitivnim vrednotama crkve“, a u ožujku 1945. osuđuje komunizam i njegov nauk te

kaže da će „braniti slobodu Crkve i zauzimati se za pravo hrvatskog naroda na vlastitu državu, jer je takva država bila jamstvo za vjerničku slobodu”.¹¹

Kroz sličnu evoluciju stavova prošla je i većina katoličkih svećenika u NDH. Samo je manjina ostala čvrsto uz ustaški pokret, a još manja manjina pridružila se od 1943. i 1944. partizanima ili surađivala s njima. Neki su predstavnici crkvene hijerarhije svećenicima koji su surađivali s partizanima slali okružnice u kojima se tvrdi da partizanski pokret „služi Komunističkoj stranci za ustanovljenje komunističkog pokreta... iz toga slijedi da nijednom katoliku i nijednom vjerniku nije dopušteno, da na bilo koji način sudjeluje ili potpomaže ove organizacije”.¹²

U takvim općim prilikama događalo se i da je nadbiskup Stepinac bio nedopustivo tolerantan prema očiglednim zločinima vlasti NDH. Primjerice, u pismu poglavniku Paveliću od 21. srpnja 1941. godine, nakon što je iz Zagreba deportirano u logore smrti preko 2000 Židova („nearijevaca”), protestira protiv “nečovječnog i okrutnog postupanja s nearijevcima”, ali već samom upotrebom riječi “nearijevac” zapravo prihvaća ustašku i rasističku terminologiju, pa i više od toga: “Čujem s više strana da se tu i tamo nečovječno i okrutno postupa s nearijevcima prigodom deportiranja u sabirne logore, a i u samim tim logorima; što više, da od takva postupka nijesu izuzeta ni djeca, ni starci, ni bolesnici.” Nadbiskup Stepinac ni ovom prilikom načelno ne dovodi u pitanje deportacije, nego se zalaže da se one izvode na “human” način: dakle, treba korigirati postupak, ali se njegova srž ne dovodi u pitanje. Stepinac predlaže Paveliću da se poduzmu “neke pojedinačne stvari u smjeru ublaženja postupka: a) da se upućivanje u logore vrši na taj način, da im bude omogućeno da sprema najnužnije stvari, da mogu urediti svoje najhitnije obveze i prema obitelji i prema službi; b) da se otpremanje ne vrši u prenatrpanim plombiranim vagonima, naročito ne na udaljena mjesta; c) da se interniranim daje dovoljna hrana; d) da se bolesnicima omogući liječnička njega; e) da se dozvoli otpremanje najnužnije hrane i omogući dopisivanje s obitelji”.¹³

Nadbiskup Stepinac pokušavao je i ponekad uspijevao tijekom rata zaštititi i pojedine Srbe i druge progonjene. Crkvin Caritas angažirao se u zbrinjavanju više tisuća srpske djece koja su u proljeće 1942. godine ostala bez roditelja prilikom ustaško-njemačkih “akcija čišćenja” u Bosni. No nadbiskup se predugo zavaravao da su zločini ustaškog režima samo ekscesi neodgovornih ljudi

na terenu i nekih smutljivih pojedinaca u vlasti, a ne plod totalitarne ideologije i dio smišljene državne politike. Stoga nadbiskup Stepinac nikada nije u potpunosti osudio ustašku ideologiju ni režim, niti se distancirao od NDH. Razlozi su višestruki: nije se radilo o kukavičluku, jer je nadbiskup Stepinac bio hrabar čovjek. Ustaše su se cijelo vrijeme deklarirali kao gorljivi katolici i nadbiskup Stepinac ih je, usprkos svim “pogrješkama i grijehovima”, smatrao dijelom svoje pastve, katolicima i Hrvatima, koje je kao takve možda ipak moguće uvjeriti u to da prestanu činiti zlo. Dugo im je tražio barem nekakve dobre strane, pa ih je našao u činjenici da su zabranili “pornografiju” i psovanje, da su pod prijetnjom smrtne kazne zabranili abortus. Nije im prestao pripisivati u dobro ni uspostavu NDH, koju je nadbiskup kao ideju do kraja zagovarao. Kada su se pojavili i ojačali partizani koje su predvodili komunisti, nadbiskup Stepinac ih je beskompromisno ocjenjivao kao glavne neprijatelje. U osudama komunizma i komunističkih nedjela bio je uvijek daleko otvoreniji i energičniji negoli u osudi ustaških nedjela i ustaštva. Između antipatije prema komunizmu i antipatije prema zlodjelima ustaške NDH antipatija prema komunizmu uvijek je imala prevagu, jer ustašku NDH bilo je, po nadbiskupovu mišljenju, moguće popraviti, a komunizam ne.¹⁴

Nadbiskup Stepinac je 1946. izveden pred sud s iskonstruiranim optužbama da je bio ratni zločinac, duhovni poticatelj genocidnih progona srpskog stanovništva u NDH. U publicističkim radovima u Jugoslaviji kasnijih desetljeća te su optužbe čak i proširivane, pa je nadbiskup Stepinac stigmatiziran kao glavni ideolog ustaštva i genocida nad Srbima, što je naravno propagandistička laž.

Alojzije Stepinac bio je čovjek s mnogo dilema u jednom mučnom vremenu, u kojem nije bilo lako naći jasne odgovore, pa ih ni on često nije nalazio.¹⁵

¹Shirer, Rise and Fall, 235.

²Duffy, Sveci i grešnici, 261; vidi i I. Goldstein – S. Goldstein, Holokaust u Zagrebu, Zagreb 2001, 559. i d.

³Ustaša 24/1942; Ustaša, dokumenti, 265.

⁴J. Jareb, Hrvatski narod u Drugom svjetskom ratu, 410.

⁵HDA, fond Ponova, br. 1076, Srpski odsjek, Opći spisi, kut. 443, 867/1941.

⁶Tko je tko u NDH, 114-115.

⁷Krišto, Katolička crkva, II, 39-40.

⁸Krišto, Katolička crkva, II, 79.

⁹Šanjek, Kršćanstvo na hrvatskom prostoru, 459. i d.

¹⁰Goldstein, Holokaust u Zagrebu, 552 i d.

¹¹Akmadža, Katolička crkva u Hrvatskoj i komunistički režim, 8; Batelja, Živjeti iz vjere, 243.

¹²Radi se, u konkretnom slučaju, o okružnici krčkog biskupa Josipa Srebrnića, v. Akmadža, Katolička crkva u Hrvatskoj i komunistički režim, 8-9.

¹³Krišto, Katolička crkva, II, 77-78; Benigar, Stepinac, 406-407; detaljnija analiza u: Goldstein, Holokaust u Zagrebu, 569.

¹⁴Goldstein, Beatifikacija.

¹⁵Goldstein, Beatifikacija.

(Autor: Ivo Goldstein. Tekst je dio članka „Rama 1942 – tragedija jednog mikrokozmosa“, objavljenog u knjizi Rama 1942-, Rama-Ščit 2014, str. 44-49. Izvor: prometej.ba)

Citat:

Činjenica da je jedan vjernik sretniji od jednog skeptičara, ne pridonosi ništa više nego što je činjenica da je jedan pijani čovjek sretniji od treznog čovjeka. *Barnard Shaw.*

:

Sve su religije iste, to su prije svega osjećaji krivice sa različitim praznicima.

Cathy Landman, američka komičarka

Ukoliko vjera može pokrenuti brda, nevjera može pokrenuti njihovo postojanje. I vjera je nemoćna protiv takve slabosti.

Sudbina ateiste u BiH: Postojim, dakle vrijedam

26.5.2016. u 19:06

<http://www.tacno.net/novosti/sudbina-ateiste-u-bih-postojim-dakle-vrijedam/>

Još se nisu stišali odjeci polemike koje je prethodnih nekoliko mjeseci vodila književnica Jasna Šamić s onima koji su se, s religijskog aspekta, našli uvrijeđeni njenim tekstom. Podsjetimo se, stavovi koje je iznijela u tekstovima i intervjuima, rezultirali su slanjem otvorenog pisma Tužilaštvu BiH kojim se tražilo njeno sankcionisanje zbog vrijeđanja islama i muslimana. O tome je već dosta pisano i nije mi namjera da se u ovom tekstu detaljnije bavim time, koliko primjer ističem jer nema presedana. Naime, u našoj javnosti se rijetko, ili nikad, dešava da se neka javna ličnost (manje ili više vješto) kritički osvrne na neki religijski aspekt i u tome treba tražiti razloge zbog kojih je ovaj slučaj izazvao toliki publicitet i

ostrascene reakcije. Međutim, poanta je da je sve što je Jasna Šamić rekla, s pozicije osobe kojoj religija i njeni simboli ne znače ništa u životu, niti se osjeća sputana religijskim dogmama, prihvatljivo i logično. Možemo, naravno, diskutovati o načinu na koji je to rekla, ali se ovdje misli na sadržaj izrečenog. Zato se ovo treba gledati samo kao jedan od posljednjih primjera koji potvrđuje da u BiH i njenoj klimi vulgarnog i isključivog teizma, ateistima naprosto nije mjesto i svako ko se na bilo koji način kritički osvrne na neko pitanje religije,

automatski biva proglašen za islamofoba. U takvoj klimi, ne postoji kritički stav kao takav jer se on već u začetku izjednačava sa govorom mržnje i postavlja se pitanje da li je moguće ponovo uspostaviti kritički diskurs prema religiji u javnosti?

Slobode mišljenja nema kad se radi o religiji

Mehmed Halilović se nedavno u tekstu "Kad sveci marširaju, HRT mijenja program...", pozabavio terminom govora mržnje, rekavši da o njemu postoje brojne nedoumice i nesporazumi: *"Tome najviše doprinose političari koji nerijetko kritiku na svoj račun kvalifikuju kao govor mržnje. Kritike na račun vlasti, međutim, ni pod kojim uslovom ne mogu se svrstati u govor mržnje makar bile i žestoke, i uvredljive, pa i nepravedne... Novinari i javnost, opet, u govor mržnje, svjesno ili nesvjesno, ubrajaju i klevete i uvrede, ali i agresivni i žestoki jezik, kao što pokazuje i ovaj citirani slučaj."* Radi se o slučaju u kojem je Hrvatsko novinarsko društvo osudilo portal Index za govor mržnje zbog upotrebe termina kakvi su: nekrofilija, orgulje, patuljak bez ruke... za ostatke tijela čovjeka koji je proglašen za sveca. Dakle, agresivni i žestoki jezik, upotreba hiperbole, klevete i uvrede postaju govor mržnje kada su usmjerene prema religijskim simbolima i pitanjima religije. S druge strane, oslobođeni religijskog značenja, ostaci tijela davno preminulog muškarca okruženog masom ljudi koji mu iskazuju poštovanje sasvim logično mogu biti okarakterizirani spomenutim označiteljima, kao što i legitimno mogu biti predmet satire i karikature, što samo po sebi nije govor mržnje. Na isti način, Šamić ili neko drugi može reći za Kur'an da je knjiga puna nejasnoća i za historijsku ličnost Muhameda da je pedofil jer je bio oženjen djevojčicom, zato što je to njihovo pravo i sloboda mišljenja u čijem iznošenju ih ne ograničavaju nikakve religijske dogme i sveti koncepti, a ni zakoni države u kojoj ih iznose. Međutim, kako se vidi iz ovih primjera BiH i Hrvatske, čini se da u njima pravo slobode mišljenja o religijskim pitanjima više podrazumijeva pravo na suzdržavanje od tog mišljenja, dok su, s druge strane, sekularne institucije u tim istim državama sve više zasićene religijskim označiteljima.

Ateiste na vrbe

Ipak, treba istaći da ateistima nigdje nije lako, iako se javno ne prozivaju za širenje vjerske mržnje, nakon što izreknu kritički stav. Tena Erceg je nedavno u Novostima u tekstu signifikantnog naslova „Ateiste na vrbe“, podvukla kako ateisti spadaju u manjinu koja je formalno najnezaštićenija, jer je najmanje vidljiva i organizovana kategorija ostalih u međunarodnim dokumentima kojima se štite ljudska prava. U tekstu "Nevidljivi, a militantni", i sama sam prije nekoliko godina napravila analogiju između ateista i seksualnih manjina, s tom razlikom što drugi imaju 'advokate' koji zalažu za njihovo dobijanje ljudskih prava koja im pripadaju. Erceg podsjeća kako su zemlje s najviše ateista, ujedno i zemlje u kojim se najviše poštuju ljudska prava i slobode, dok se ateisti najviše proganjaju u teokracijama (Saudijska Arabija ih, npr., od 2014. izjednačava s teroristima) koje su prvenstveno muslimanke. Zakoni kojim one pravdaju progon ateista zabranjuju otpadništvo od vjere i blasfemiju, bogohuljenje. Stavljena u ovaj kontekst, primjedba nekih 'islamofoba' o tome kako islam u BiH sve više potpada pod arapske utjecaje, dobija smisao. Dalje, Erceg navodi jednu bitnu distinkciju u razumijevanju govora mržnje, naime u velikom broju evropskih zemalja je zabranjena difamacija kao religijski govor mržnje usmjeren prema pojedincu, dok se u arapskim zemljama difamacija shvata kao govor usmjeren protiv religije, generalno. To nas opet vraća u domaći kontekst u kojem nije bilo govora protiv pojedinca, nego se osvrvalo na religiju u generalnom smislu. Postavlja se pitanje da li je uopće moguć ikakav ateistički pogled na religiju koji ne bi vrijeđao osjećanja religioznih osoba i koji ne bi sa sobom nosio potencijalnu opasnost za javno prozivanje osobe koja se odlučila da ga iznese?

Kako pričati s vjernikom, ako ste ateist?

Zanimljivo je da se i na wikiHow mogu naći savjeti kako postupati s religioznim osobama ako ste ateisti i ako se povede razgovor o vjerskim pitanjima pa su neki od savjeta koji se daju: 1) Izbjegnite temu, 2) Vodite razgovor na druga područja 3) Isključite se s poštovanjem ili djelimično sudjelujte u religijskim ritualima (ako se

radi o molitvi prije jela ili tokom pogreba), 4) Izbjegnite sukob (ako diskusija dosegne kritičnu tačku), 5) Ne pokušavajte nametnuti vaše gledište, 6) Potrudite se da saslušate njihove odgovore i razumijete njihovo stanovište, itd... Ono što ovdje odmah upada u oči jeste da se od ateista očekuje da budu ti koji će postupiti pametnije, zrelije i pomirljivije u diskusiji te pod svaku cijenu spriječiti sukobe. Dakle, oni su ti koji bi trebali ustuknuti i izbjeći osjetljivu temu. Ako pak žele artikulirati sopstvene ateističke stavove i supostaviti ih onim religijskim koje ima oponent u diskusiji, na wikiHow savjetuju da se ateisti moraju obrazovati o religiji i njenim osnovnim postavkama, raščistiti sa samim sobom šta im ateizam predstavlja, pokušati razumjeti sugovornika i ne potcjenjivati ga na osnovu njegovih uvjerenja te biti otvoreni da nauče nešto novo. Međutim, kao što je poznato, kod nas su rijetke zrele i konstruktivne diskusije o bilo čemu, a kultura dijaloga je floskula koja postoji samo na papiru i koja se poštuje samo u srednjoškolskim debatnim klubovima. A s vjerskim temama je to još teže, obzirom na situaciju vulgarnog teizma u kojoj živimo još od početka devedesetih. Prof. dr. Ivan Cvetković je govoreći o začecima ove pojave, rekao da nakon što su religijske zajednice dale podršku nacionalističkim strankama, ove "nisu bile ni spremne, niti su imale koncept demokratizacije društva, i onda je to rezultiralo samo borbenim odnosom prema socijalizmu, razvojem političke religije ili religijske politike", i čini se da smo po tom pitanju ostali zamrznuti u vremenu. Borbeni odnos prema socijalizmu je prešao i na borbeni odnos prema ateizmu koji cijelo to vrijeme ne jenjava i mi danas ne samo da možemo sanjati o nekoj ravnopravnoj diskusiji i iznošenju ateističkih stavova, nego ih ne možemo ni iznijeti, a da se ne proglasimo za islamofobe i izdajnike.

Humanost je negdje drugdje – od škole do teokratije

I tako, u vulgarnom teizmu naše svakodnevnice je postalo sasvim uobičajeno da vjerske vođe brane pedofile, vrijeđaju žene i oduzimaju im osnovna ljudska prava ili profesori na teološkom fakultetu daju fašističke izjave o drugim nacijama i sl., i s čijim se govorom mržnje ne mogu mjeriti ni svi

'silni ateistički islamofobi i izdajnici'. U takvoj klimi i s takvim očitovanjem religije, malo veze imaju humanističke vrijednosti o kojima govore i same religije, moral, nesebičnost, razumijevanje, oprost... I ako bi stvari izokrenuli, s punim pravom bi mogli reći da i oni sami time čine blasfemiju nad tim istim vrijednostima i postavkama. U svemu je najviše zabrinjavajuće što se, kako stvari stoje, ne možemo nadati da će se stvari poboljšati i realno bi s mogle čak i pogoršati. Mi danas u BiH imamo sistem obrazovanja u kojem se djeca odvajaju po rođenju i veoma jaku retrogradnu, religiozno patrijarhalnu svijest u kojoj se djeca odgajaju i u kojoj odrastaju. U takvom okruženju, malo ili nimalo mjesta ima za one koji se osjećaju drugačije i tu se ne poštuju osnovna ljudska prava onih koji ne potpadaju pod dominantne matrice – homoseksualci su npr. još bolesni i 'neprirodni' i trebaju se liječiti. Sredine u kojima odrastaju su nazadnije od onih u kojima su odrastali njihovi roditelji (možda će zvučati pretjerano, ali mislim da će se svi koji su imali nekog dodira sa bh srednjoškolskim sustavom, složiti sa mnom) i one im usađuju gotovo totalitaristički pogled na svijet s veoma jasnim, binarnim označiteljima. Njihov sistem vrijednosti, kojim će se rukovoditi u životu, rijetko toleriše bilo šta što mu ne pripada i što je na bilo koji način drugačije. I u takvoj jednoj sredini, s takvim mladim ljudima i s ovoliko dominirajućim religijskim zajednicama, iluzorno je pomisliti da će u skorije vrijeme ateisti moći ostvariti ravnopravni i konstruktivni dijalog. Čini se da se prije možemo nadati vremenu u kojem se neće smjeti javiti ni ovoliko koliko sad i u kojem će se kriminalizirati bilo kakva kritika religije i pravo na ateistički stav.

Autorica: Emina Žuna

Citat:

Ja mislim da je napravljena enorma šteta od religije – ne u ime religije, nego stvarno od religije.

Steven Weinberg

Dragićević: O ateizmu kao filozofskoj poziciji⁵

Čovek se pre ponaša kao sunđer nego kao slobodna i

misleća individua.

Gospodine Dragićeviću, ne treba Vas posebno predstavljati, naši čitaoci Vas znaju kao jedno od najprepoznatljivih lica domaćeg ateizma. Autor ste eseja „Zašto ne treba poštovati religiju”, predsednik Nadzornog odobro Udruženja građana „Ateisti Srbije”, pisac brda filozofskih članaka o ateizmu, govornik u formalnim debatama o postojanju boga i jedan od najglasnijih zagovornika sekularnosti u javnom životu. Često smo Vas viđali i na televiziji, a prilično ste popularni i na društvenim mrežama. Kakav je osećaj znati da svoje lice pozajmljujete jednom pokretu i ideji?

Prijatan, rekao bih: radim ono što smatram društveno korisnim i lično ispunjavajućim. Uspeo sam da nađem nešto u čemu nalazim izvesno zadovoljstvo, dok pritom nastojim da pedantno i posvećeno obavljam jako odgovoran posao, koji vidim kao moralno ispravan. Čovek zaista ne bi trebalo da traži više, takva sinteza je jako retka.

⁵ Objavljeno na:

<http://www.velikiprasak.com/2016/07/dragicevic-o-ateizmu-kao-filozofskoj-poziciji/>

Drago mi je što postoji mnogo ljudi koji veliku količinu rada uloženu u sve to umeju da prepoznaju i cene. Još mi je draže što smo skoro ni iz čega stvorili jaku kičmu balkanskom ateističkom pokretu samo snagom vlastite volje i upornošću.

Zašto i kada ste postali ateista? Šta je uticalo na Vas?

Postao sam ateista zato što ni tada, kao ni sada, nisam video bilo kakav valjani i čvrsti dokaz, bio on logičke ili empirijske prirode, koji bi nam postojanje boga učinio neupitnim, niti smatram da u neubedljivim pokušajima konstrukcije takvih dokaza ima dovoljno materijala koji bi verničkoj poziciji danas makar pribavili zrno ozbiljnog intelektualnog legitimiteta, barem ne za znatizljenju osobu koja ume kritički da misli i da odano sledi elementarna pravila logike, a pritom je usmerena intelektualnim poštenjem. Donekle ironično, ali pozicija agnostičkog ateizma kod mene je nastupila nakon one antiteističke, koju sam imao od kada pamtim za sebe. Ako je nešto uticalo na nju, bila je to moja ljubav prema filozofiji i želja za korekcijom sopstvenih stavova.

Retko čujemo da ljudi uopšte pominju dokaze kada se govori o njihovom verovanju u boga. Zašto je situacija takva? Kako se u stvarnosti određujemo kao vernici?

Na veliku žalost, pitanju egzistencije boga se gotovo uvek prilazi kao pitanju ličnog verovanja, a ne kao ontološkom pitanju, pa se ono za najveći broj ljudi rešava nesvesnom indoktrinacijom od strane roditelja u ranom detinjstvu ili pukim zadovoljavanjem niskih emotivnih potreba kasnije u životu, umesto pažljivim vaganjem pro i contra argumenata i filozofskom diskusijom, u kojoj slobodna inteligencija može da nam osvetli put koji vodi ka istini. Ustanovljena zabluda da je sramota promeniti svoje mišljenje, te je da je nekulturno i nepristojno uopšte polemisati o religiji, takođe igra izvesni udeo u stvaranju jednog žalosnog kalupa i kruga koji se zatvara bez bilo kakvog smisla, znanja i cilja. Čovek se pre ponaša kao sunđer nego kao slobodna i misleća individua.

Ne mislite da ima nečeg lošeg u menjaju mišljenja?

Ne, zaista nema, pod uslovom da ne govorimo o neiskrenom oportunizmu. Van toga, mislim da je nesigurnost u sopstvene stavove vrlina, koja je neopravdano etički kriminalizovana, iako zaslužuje visoko mesto na lestvici svakoga ko pretenduje da mu pogledi odgovaraju stvarnosti. Zapravo, ako pažljivije pogledate, stvar pre stoji obrnuto, moralno i praktično je daleko štetnije držati se određenog mišljenja samo zato što je naše, a ne zato što ga podržavaju ozbiljni i dobri argumenti. Skepticizam, posebno kada je reč o sopstvenim uverenjima, najvažniji je odraz slobodne misli i bez njega ne može biti reči o bilo čemu vrednosno pozitivnom i bilo kakvoj progresivnoj misaonoj genezi: on nam omogućava da vidimo gde grešimo i da to prestanemo da činimo. Ljudi često mešaju doslednost sa neotesanom i tvrdoglavom zatucanošću.

Ima li razlike?

Kako da ne, to su posve različite stvari. Ne menjati stav pod pritiskom sile, pretnje ili koristoljublja zaista jeste intelektualna doslednost koja zaslužuje divljenje i treba je pozitivno vrednovati. Ali ne menjati stav pod pritiskom dokaza – to je zatvorenost, to je krutost, to je zatucanost, to je pokazatelj da nas nije briga da li naši stavovi odgovaraju stvarnosti, već nam je bitnije da isteramo svoje, pa makar svet propao. Ego dolazi na mesto želje za otkrivanjem istine i tu više o filozofiji nema govora. Takvi ljudi su dogmatski mesečari i antiintelektualci u srži. Tog okamenjenog stava bi trebalo da se stidimo daleko više od prostog priznanja da nismo bili u pravu. Neuporedivo je teže obuzdati svoj ponos i reći: „U redu, ovde sam pogrešio, nisam to ispravno sagledao, sada ima novi ugao, taj argument je zapravo jako dobar, nemam šta da mu progovorim i spreman sam da promenim svoju spornu poziciju jer sam prihvatio da ona nije bila dovoljno podržana.“ Tako rezonuju ljudi otvorenog uma, a ne dogmatici puni taštine. Gledajte da uvek opravdate argumentima svoje stavove pred sobom, to je najnezgodnije sito sa kojim možete da ih suočite. Ako ne vidite razloge zbog kojih biste mogli da ih prihvatite nakon temeljne analize,

odbacite ih ili suspendujte sud dok ne saznate više o određenom pitanju. A uludo terati inat zarad inata, kako bi jedan od Sjenkjevičevih[I] likova primetio, mogao je i vo Aristotelu[II].

Smatrate li da ljudi različito pristupaju religiji kada je u pitanju polemisanje o istoj? Pomenuli ste insistiranje na navodnoj neučtivosti i nepristojnosti kada se pokrene pitanje postojanja božanstva... Kako gledate na taj tabu?

Znate li šta je sramotno, šta je istinski nepristojno? Nepristojno je sprovoditi ostrakizam preispitivanja neke teme, iako takvo propitivanje nužno vodi bliže istini. Sramota je poslužiti se zapušavanjem usta slobodnim misliocima samo zato što svi i odveć dobro znamo da tako drage religijske iluzije u biti jesu irealne, pa ne mogu da istrpe bilo kakvu kritiku – zato što su krhke i prazne. Ako vam smeta nešto što vodi ka istini, možda je trenutak da se zapitate da li se nalazite na pravoj strani. Ne, de omnibus dubitandum[1], to je najsvetije načelo filozofije. Celu stvar sa religijom postavio je sjajno mladi Niče[III] u pismu svojoj sestri: „Ovde se putevi ljudi razdvajaju: Ako težiš miru duše, veruj, ako težiš istini, onda preispituj.“ Sažetije teško da je moguće.

Izgleda da ste Vi odabrali kojim putem ćete ići još kao veoma mladi. Neretko kažete da se ljudi šokiraju kada saznaju da imate samo 22 godine. Da li ste nekada prošli kroz „verničku fazu“ ili nikad niste verovali u postojanje boga?

Moj put, dakle, nasuprot toj veštini obogotvorenja šarlatanstva i bezgraničnog samoljublja, koju neguje smešno oholi kult ignorancije, klanjajući se samo bogu lične sujete, uvek je bio put otvorenog skepticizma i, premda nikad nisam verovao u postojanje božanstva u smislu teističkih shvatanja generalno i avramovskih religija posebno, kao gimnazijalac sam stajao na poziciji panteodeizma i spinozista. Uticaj filozofa prosvetiteljstva, koji su, sem, Melijea[IV] i Holbaha[V], gotovo redom bili deisti, bio je očigledan na moja razmišljanja i njihovi argumenti su mi tada delovali donekle konzistentno, međutim, što sam ih više proučavao i upoznao se sa upućenim im kritikama,

unapređujući pritom sopstveno poznavanje formalne i neformalne logike, te usvajajući znanje koje su prirodne nauke uredno sistematizovale za ova dva veka, primetio sam da mi oni blede pred očima, sve dok nisam počeo da ih smatram neubedljivim i prevaziđenim, a na samom kraju čak i banalnim.

Ti argumenti su istini za volju danas dopunjeni i ponešto izmenjeni. Da li Vas to navodi da se zapitate?

Uvek, u tome i jeste lepota moje pozicije: uvek morate biti u toku sa najnovijim dešavanjima ako očekujete da imate ispravne stavove, morate biti svesni tih promena i morate ih analizirati. Evo nečeg novog, hajde da to istražimo i vidimo kako bi moglo da se reflektuje na naš pogled na svet. Preispitivanje nema kraja, mozaik ljudskog znanja nikada neće biti kompletan, što znači da ću preispitivati i na samrtničkoj postelji. I srećan sam što je tako. Istina je da su ti argumenti sada evoluirali iz oblika koje su nekada zastupali Aristotel, Avicena[VI], Akvinski[VII] ili Lajbnic[VIII], pa umesto njih danas možemo slušati Krejga[IX] ili Plantingu[X] i njihove unapređene verzije kosmološkog[2] i ontološkog[3] argumenta, no jednako tako je, ako ne i više, napredovala i kritika tih dokaza. Ne treba napominjati, naravno, da mnogi od njih nisu uspeali da uspešno reše glomazne probleme koji su im ležali u fundamentu od njihovog nastanka, a koji im nenaknadivo urušavaju kredibilitet. Još slabije su se pokazali pod svetlima formalne debate i savremenih naučnih saznanja. Mogao bih da kažem da su pojedini ljudi, poput recimo Meta Dilahantija[XI], svojim ogromnim znanjem, strpljenjem i posvećenošću podigili kontraapologetiku na jedan sasvim nov nivo. Prilično sam uživao u njihovom Iron Chariots[4] projektu i zaista bih voleo da vidim nešto slično na srpskom jeziku.

Hoćemo li Vas možda čuti da govorite o nekim od tih dokaza u otvorenom predavanju?

Da, već dugo nameravam da odvojim jedno predavanje koje će biti posvećeno dekonstrukciji Krejgovog kosmološkog argumenta. Kalam je verovatno najkorišćeniji debatni argument i od ključne je važnosti da publika dobije celovito

objašnjenje šta je pogrešno sa njim. Mislim da je za tu priliku prikladnije organizovati posebno predavanje ili usku debatu: to je argument koji zahteva malo veću količinu logičkog seciranja za koju u formalnoj debati o postojanju bogu jednostavno nema dovoljno vremena jer je u njoj govornik dužan da se posveti i drugim argumentima koje suprotna strana iznese. Ako hoćemo zaista da shatimo šta nije u redu sa Krejgovim argumentom, te da temeljno razložimo poteškoće na koje isti neosporno nailazi, moramo razložiti obe premise, što će zahtevati strpljenje publike i malo više od uobičajnih petnaest debatnih minuta. To proizilazi iz toga što kalam pretenduje da počiva i na logičkoj i na empirijskoj osnovi podržanoj novijim naučnim otkrićima, pa detaljno razlaganje i napad na obe premise predstavlja malo obimniji posao.

Vratio bih Vas za korak unazad, ukoliko ne zamerate. Pomenuli ste antiteizam i ateizam. To je nešto što često izaziva konfuziju u razgovoru. Možete li da objasnite čitaocima razliku između ovih pojmova?

Svakako. Ateizam je prosto nedostatak verovanja u postojanje božanstva, on je stav o postojanju boga kao ontološkom pitanju. Dakle, svaka osoba koja ne veruje da postoji božanstvo po definiciji je ateista. Ateizam nije, kako bi hteli da ga predstave zlonamerno neki radi lakšeg odbacivanja, verovanje u nepostojanje božanstva iz prostog razloga što je teret dokazivanja jasan: odbaciti tvrdnju za koju ne postoji adekvatan dokaz ne znači tvrditi da je tvrdnja netačna, već da ne postoji dovoljno dobrih razloga da je uzmemo za ozbiljno i u tom nedostatku je stavljamo na stranu dok se bolji dokazi ne pojave. Hičensova[XII] oštrica je korisna: „Ono što se može tvrditi bez dokaza može se i odbaciti bez dokaza.“ To ne zahteva bilo kakvu veru, samo zdrav razum. Tvrdnja o postojanju boga je uz to izuzetno krupna tvrdnja, pa bih podestio na Laplasa[XIII], koji je još davno zaključio kako izuzetne tvrdnje moraju biti praćene težinom dokaza koja je proporcionalna njihovoj težini. Za sada, takvih dokaza naprosto nema.

Zar pojam, tako predstavljen, nije previše uzak?

Nije. Ljudi često imaju pogrešnu predstavu da ateizam označava nešto više, pa neretko tu ubrajaju moralne sudove, pogled na stav o društvenoj korisnosti ili štetnosti religije ili čak politička uverenja, što je potpuno netačno: ateista može biti humanista, kao što može biti i fašista, libertarijanac, komunista ili socijaldemokrata. Ateista može biti humanitarac ili krvoločni diktator, može biti neokantovac ili moralni nihilista, vegeterijanac, zastupnik prava na abortus ili protivnik homoseksualnih brakova. Te stvari ga ne određuju kao ateistu. Ateista može smatrati da je religija korisna za društvo iz ma kog razloga, iako on ne veruje u postojanje božanstva. Ateista je i osoba koja sprovodi verske rituale reda radi, ukoliko ne veruje da božanstvo postoji. Ateista čak može biti i sveštenik. Takve apsurdne situacije uopšte nisu retke u praksi. Antiteizam, sa druge strane, predstavlja shvatanje da religija negativno i retrogradno utiče na društvo na pregršt načina i zapravo jeste pokušaj da se taj štetan učinak neutralizuje ili potpuno minimalizuje kroz borbu protiv organizovanih religija svim zakonskim sredstvima. Humanistički i sekularni antiteizam, kao pokret kom i sam pripadam, apsolutno podržava Ustavom garantovano pravo svakog pojedinca da veruje u šta želi, međutim naša nastojanja usmerena su ka potpunom odvajanju države od verskih organizacija u skladu sa načelom apsolutne sekularnosti.

Potencirate uporno značaj dokaza, to se lako da primetiti. Zbog čega? Neki bi rekli da je prihvatanje učenja religije pitanje vere, a ne uma.

A drugi bi rekli da je proglašavanje vere za nedodirljivu vodlju zločin protiv istinoljublja. Problem sa verom je u tome što je ona jako slab, preciznije rečeno posve besokristan kriterijum za utvrđivanje objektivne istine: možete verovati u stvari koje su sasvim netačne. I ma koliko verovali u njih, one će ostati netačne. Kako onda podvlačite razliku između onoga što je tačno i onoga što nije? Ergo, vera nije baš staza ka znanju koju bih odabrao kao optimalnu. Pošto mi je važno da li moja uverenja odgovaraju istini,

prisiljen sam da se oslonim na pouzdanijeg vodiča, koji zapravo nosi neku težinu.

Nekima su suvoparna debatna objašnjenja tereta dokazivanja nezanimljiva i neshvatljiva. Složićete se oko toga, mada znamo da Vam zbog te činjenice neće biti preterano drago. Koji je najmoćniji „životni“ argument za ateizam?

Mislim da je to definitivno problem bespotrebne patnje dece kao deo problema postojanja zla i patnje. Ovde ne govorim o njemu kao što je govorio Ivan Karamazov, osvrćući se na okrutnosti koje su posledica ljudskog delanja jer nemam nameru da se ovom prilikom dotičem preobimne teme, kakva je slobodna volja, kao izgovor klasične teologije. Ne, ja na umu imam ono na šta nismo mogli sami da utičemo. Prošetajte dečijom onkologijom. Gledajte bespotrebno mučenje dece. Sva ta patnja i tortura... sve to deluje kao jeziva svirepost usmerena na nevine bez ikakve poente. Shvatite da na svake tri sekunde umre po jedno dete. I ponovo. I ponovo. Nakon toga, nema

praznog umovanja i teodiceje[5] koja može da opravda tako nešto.

Shvatićete iskustveno da božanstvo kako ga teolozi definišu ne postoji. A kad bi postojalo, zaslužio bi jedan dobar udarac u lice. Zamislite samo taj ishod za

trenutak, zamislite da božanstvo zaista postoji, da postoji neko ko može da okonča sve to bez ikakvog napora, u jednom treptaju oka, ali to neće. Ne, neće. A svakodnevno posmatra taj užas budući da je sveprisutno i svevideće. Meni je ta solucija još više deprimirajuća od naturalističkog pogleda na svet, a za nju nema nikakvog dokaza. Zašto bih je prihvatio? I od mene se očekuje da poštujem tako nešto, da se klanjam toliko bezosećajnom bogu? Ne, hvala. Znae, postoji

jako dobar razlog zašto religije brane da se preispituje moralnost samog boga. Hjum[XIV] je i sada u pravu: na Epikurov[XV] paradoks još nema kvalitetnog odgovora i ne mislim da će ga ikada i biti.

Šta je Epikurov paradoks?

Filozofski paradoks koji Laktancije[XVI] pripisuje Epikuru i koji pokazuje da postojanje božanstva kako ga shvata klasična teologija, kao svemogućeg i moralno savršenog, nije kompatibilno sa postojanjem zla u našem svetu. Nije izvesno da li je paradoks zaista potekao od Epikura, autorstvo je donekle sporno, mada ga možemo pronaći prilično rano, još u pisanjima Seksta Empirika[XVII]. Ipak, filozofi, među kojima je, kao što sam pomenuo, bio i sam Hjum, uglavnom su pripisivali njegovu kreaciju Epikuru. Uostalom, autorstvo je nebitno za sam argument, na kraju krajeva, nisam danas tu da bih se time prevashodno bavio iz ugla istorije filozofije. Kako izgleda problem? Ako je božanstvo voljno da spreči postojanje zla, a nema mogućnosti za to, onda nije svemoguće. Ako božanstvo ima mogućnost da spreči postojanje zla, ali ne želi to da učini, onda nije moralno savršeno. Ako je i voljno i ima mogućnost, odakle onda dolazi zlo? A opet, ako nije nijedno od ta dva, sama definicija boga kao svemogućeg i moralnog savršenog pada u vodu.

Kako teolozi uobičajno odgovaraju na njega?

Slabo ili nikako. Kada sam na formalnoj debati u Novom Sadu „Is God good?“ upitao mog sagovornika Majkla Otsa, koji je profesionalni apologeta, kako se hrišćanin može nadati da objasni dete koje umire od raka i to pomiri sa dobrim svemoćnim bogom, on je rekao da je to zaista teško pitanje, ali da treba imati vere jer u protivnom tom detetu u ateističkom sklopu poimanja unviezuma ostaju samo patnja i smrt. Ni meni se to ne dopada više nego njemu, verujte mi, pa ipak... Ne postoji izraz u našem jeziku koji odgovara toj situaciji sasvim, ali to je čist wishfull thinking, odnosno formiranje mišljenja na osnovu onoga što je zadovoljavajuće i ugodno, a ne na osnovu onoga na šta usmeravaju racionalnost i

dokazi. Meni je to delovalo kao jako mlak odgovor i izbegavanje pitanja.

Ipak, sigurno postoje neki tipizirani obrasci u teološkoj litreturi?

Što se tiče tradicionalne teologije, ona se dugo mučila sa ovim pitanjem. Razume se, tokom srednjeg veka problem zla nije mučio teologe kao argument za ateizam, jer su smatrali da je postojanje boga dokazano teološkim argumentima. Njih je mučilo nešto drugo: pošto je Bog tvorac svega što postoji, a izgleda da zlo postoji, onda bi moglo izgledati da je Bog tvorac i zla, što bi dovelo u pitanje njegovu moralnu savršenost, a time i definiciju. Njih je mučilo što je argument imao posledice po karakter Boga, a karakter Boga po osnovno shvatanje teologije o njegovoj prirodi. Uglavnom, postoje dve najčešće odbrane Boga: odbrana koja se bazira na dualizmu, kriveći Satanu za postojanje zla i nova Plantingina odbrana slobodne volje, koja za zlo krivi čovečanstvo. Tu je i Lajbnicova odbrana o najboljem od svih svetova, koja posmatra, da tako kažem, manje zlo kao nužno sredstvo za ostvarenje većeg dobra i tako pere Boga od odgovornosti. Ovaj svet je najbolji svet koji je bilo moguće stvoriti.

Zašto niste zadovoljni njima?

Prva je logički besmislena po definiciji: ako je božanstvo svemoćno, ono je nužno moćnije od Satane, čija je moć, ma koliko velika bila, podređena Božijoj i limitirana. Reći da Bog ne može da porazi Satanu, i to bez ikakvog napora, značilo bi reći da on nije svemoćan. Reći da je Satana isto tako svemoćan značilo bi da ni Bog ni Satana nisu svemoćni jer niti jedan, niti drugi ne bi mogli da poraze svog arhineprijatelja. Ako je Satana zaista stvorio rak koji petogodišnjacima izjeda telo, Bog bi trebalo samo da poželi da isti nestane i više ga ne bi bilo. Njegova svemoć bi uvek preovladala Sataninu volju. On je ergo kriv za njega svojom pasivnošću jer mu direktno dozvoljava da postoji, iako bez napora može da okonča patnje dece. Rak onda opstaje ne zbog đavola, nego zbog Boga. Što se odbrane slobodnom voljom tiče, ona bi podrazumevale da ono o čemu govorimo jeste plod odluke i delanja

ljudi, a čak i tada bismo mogli da imamo jako dobru debatu o njoj, pa i o tome da li slobodna volja uopšte postoji, ali to premašuje naš razgovor. Zato sam i izabrao primer patnje koji evidentno ne zavisi od čoveka: sažetije je i jasnije, a uz to sprečava teologe da diskutuju toliko prošire da se na kraju niko ne bi ni sećao o čemu smo na početku govorili.

Šta je sa Lajbnicovom „Teodicejom“?

Pročitajte Volterovog[XVIII] “Kandida“ i ne mislim da ćete posle toga biti u stanju da je ozbiljno shvatite. Kada površno pogledamo Lajbnicov odgovor, ne analizirajući u sitnim detaljima sva četiri izgovora koja nudi[6], priznajem da nisam dovoljno mudar da shvatim kakvo veće dobro bi konkretno moglo da proizađe iz prerane bolne smrti stotina miliona dece. Niti sam siguran da je ovo najbolji od svih mogućih svetova. Štaviše, svet u kom moj trinaestogodišnji komšija ne bi umro od raka, ceteris paribus, bio bi izvesno bolji jer bi u njemu bilo manje patnje. Misaona hipotetička konstrukcija boljeg sveta od ovog ne predstavlja mi ni najmanji mentalni napor. Ne verujem da bi mi Lajbnic priznao takvo razmišljanje. Njegov argument, sudeći po pisanjima, pre bi išao ka sledećem: iako se smrt mog trinaestogodišnjeg komšije može činiti događajem bez kojeg bi svet bio bolji, nema način da to pouzdano znamo. Možda bi on izrastao u krvoločnog diktatora ili serijskog ubicu, možda bi nevoljno doprineo nuklearnoj apokalipsi. Uzrok i posledica, kauzalne veze među stvarima su previše kompleksne da bismo mogli da posmatramo njihov finalni zbir na osnovu takvog površnog opažanja.

Kakve su implikacije tog odgovora?

Sumanute. Uzmimo da je to tako i da je Bog zaista stvorio ovaj svet kao najbolji od svih mogućih svetova. Prva implikacija bila bi ona po teologiji toliko milu slobodnu volju: ako Bog koristi rak da ukloni decu koja bi narušila ovaj svet kao najbolji od svih mogućih svetova, on ih sprečava da realizuju slobodnu volju. Ne vidim koji bi drugi razlog eventualno mogao da ima za tako nešto, odnosno u čemu bi se ogledao njegov motiv. A opet, kada se suspenzija slobodne volje postavi kao dozvoljena, ovaj svet očigledno nije najbolji

mogući. Dalje, da li se onda od nas očekuje da verujemo da je smrt svakog deteta od raka sprečila nekakvo krupnije zlo u budućnosti? Opet, ponavljam da na svake tri sekunde umre jedno dete. Ako bi samo jedno od te dece učinilo ovaj svet boljim mestom, onda se Lajbnicova odbrana raspada na paramparčad. Da li je to prevelika pretpostavka? A, sa druge strane, pouzdano znamo da je Adolf Hitler doživeo da dođe na vlast i uvede svet u rat koji je u leševu pretvorio tri procenta tadašnje ukupne ljudske populacije na planeti. Oprostite, ali neću kupiti fikciju da je svako dete koje je umrlo od raka moglo da uradi nešto drastičnije od toga. Sve i da je to mrcvarenje dece zaista deo nekog većeg božanskog plana, onda ja taj plan odbijam i sa prezirom moralno osuđujem. To je prilično loš plan za sveznajući i svemogući entitet: ukoliko je želeo da se petlja sa najboljim od svih mogućih svetova, božanstvo je moglo da se postara da se ta deca nikada ne rode. Svet u kome se nikad nisu rodila oslobođen je za razliku njihove patnje od onog u kojem su patila dok su umirala. Ali, da budem iskren, lično mi to izgleda kao bedan pokušaj relativizacije jednog poprilično moćnog argumenta.

Nagovestili ste da smatrate kako ljudi veruju u božanstvo pretežno zbog indoktrinacije i zadovoljavanja emotivnog faktora. Možete li to da nam pojasnite?

Rado. Jeste li se nekad zapitali zašto verujete u konkretnog teističkog boga? Ili, još bolje, zašto ne verujete u nekog drugog? Na ovom svetu ima jako puno teističkih bogova, na hiljade njih. Da ne pominjemo da sve veće religije imaju ogroman broj denominacija, koje opet nude potpuno različita verska učenja. Samo u hrišćanstvu ih ima gotovo 40 000. To nikako nije mali broj. Na prvi pogled se nameće jedno jako prosto pitanje: „Kako možete znati da verujete u pravoga boga?“ Na koji način bismo u kog boga ćemo verovati? Pa, upravo tako, uglavnom ni ne bismo, ukoliko ćete dozvoliti sebi da pošteno odmerite ovo pitanje. To je, bojim se, u praksi najčešće određeno religijom naših roditelja: zato je sva prilika da ćete se danas u Srbiji izjasniti kao pravoslavni hrišćanin. Zašto ne kao hindus? Zašto ne kao poštovalac Merkura,

Vesne ili Odina? Zašto ne kao poštovalac boga Anansija, Hvitilipučlija, Manitua ili Nane Buluku?

Zato što smo rođeni u porodici koja nas podiže kao vernike određene konfesije?

Da, a i zato što su avramovske religije društveno dominantne na ovom geografskom prostoru u ovom trenutku, baš kao što su stari bogovi bili nekad i baš kao što su u drugim delovima sveta druga božanstva. Zato što do svog religijskog stava niste došli analizom svih postojećih religija i bogova, preispitivanjem dokaza i komparativnim zaključivanjem, već ste svoj „izbor“ preuzeli od roditelja. To je izbor tek nešto više od maternjeg jezika.

Deluje da se čovečanstvo nije opametilo u međuvremenu.

Ironično, ali domorodačka plemena iz džungle Amazonije biraju svoje bogove na isti način kao što to čini prosečni Evropljanin kome su dostupne sve blagodeti savremene tehnologije i civilizacije, koji na dlanu ima svaku informaciju koju poželi, ali je previše lenj da je zgrabi ili da se nad njom zamisli. Da ste rođeni u Egiptu u desetom veku stare ere ili u Indiji sada, mislim da bi pogled na „pravu religiju“ bio drugačiji jer je „prava religija“ uvek ona u kojoj smo se igrom slučaja rodili. Ideja božanstva nije nešto sa čim se rađamo, kako bi to romantizovano volele da predstave apologete religije, to je ideja koju usvajamo i kristalizujemo tokom procesa odrastanja i socijalizacije, ona je vrlo uslovljena našim okruženjem. Zato u Japanu, na Kvebeku i u Australiji nećete imati toliki broj pravoslavni hrišćana, dok mi se nekako čini da u Rusiji budisti neće skorije postati najmnogoljudnija verska zajednica. Ontološka istina o postojanju boga nije uslovljena geografskim granicama, mislim da je to izvan rasprave, a opet, jasno je da se ovaj metod preuzimanja uverenja upravo tako ponaša... Drugim rečima, vera se prenosi sa kolena na koleno i više se niko ne pita da li u njoj ima neke istine ili ne. Zar to nije zaprepašćujući nedostatak intelektualnog poštenja?

Zašto se ne bi pitao?

Zato što su deca već inficirana religijskim sujeverjem pre nego što nauče da pišu i sabiraju,

to je mnogo pre nego što su u stanju da formiraju ozbiljnu kritičku svest koja bi mogla da se usprotivi ovoj ogavnoj indoktrinaciji i zloupotrebi intelektualne bespomoćnosti deteta. Zato što se deca od malih nogu zastrašuju paklom, praznim pričama kako se nešto „ne valja“, kako nikako ne smeju psovati boga i kako će im se desiti nešto užasno ako slučajno posumnjaju u njega, kao i osudom roditelja ukoliko se usude da javno iznesu ono što svakome zdravorazumnom prvo padne na um kada se upozna sa religijom – da je to neviđena glupost. Odmah se počinje sa raznim mistifikacijama koje za cilj imaju da religiju doživljavamo mnogo ozbiljnije nego što ona to zaista zaslužuje. Takvo obeshrabrivanje razmišljanja od njih ne pravi filozofe, već nemisleće ovce. A ne mislim da je to tip ličnosti koji bi trebalo da bude društveno poželjan i generisan iz vrlo očiglednih razloga.

Ima li ovaj pokušaj da se deca učutkaju i sputaju posledice?

Opet, jedan od mojih omiljenih filozofa, Bertrand Rasel[XIX], napomenuo je u svojoj verziji Deset zapovesti kako nikad ne treba obeshrabrivati razmišljanje – iz prostog razloga što ćete gotovo uvek uspeti u toj nečasnoj i niskoj zamisli. Ovo tim više vredi za decu. Naravno, kada je indoktrinacija već izvršena, čovekve emocije i potrebe se nadovezuju na nju i postaje znatno teže osloboditi je se jer ona prima facie nudi prilično dobro zadovoljenje nekih poriva i oslobađa nas potrebe da neprijatno odgovorimo na neka prilično velika pitanja. Ponekad je nemoguće otkloniti štetu nastalu u detinjstvu jer se vera ponaša ultradefenzivno kad jednom parazitski zaposedne domaćina i njegov mozak. Uostalom, zato religija vreb decu – zamislite da pokušavate da uverite tinejdžera u priču o bezgrešnom začecu. To je prizor koji bi bilo zanimljivo videti.

Na koje potrebe i pitanja konkretno mislite?

Oh, religija daje odgovore na neka pitanja, ne mislim da tu postoji bilo šta sporno – međutim, pošto ne dozvoljava kontra pitanja po prirodi, ti odgovori su uvek plitki, nezadovoljavajući i prazni u samoj suštini. To je glavni problem. Ti odgovori su jednostavno nedovoljni za svakog ko je voljan

da malo zagrebe ispod njihove površine. Oni su dobri samo dok verujete da su takvi, odnosno dok ne počnete da razmišljate o njima. Primera radi, jedna od najčešćih teističkih potreba jeste potreba za onim što sam obično nazivao objektivnim smislom života.

Šta podrazumevate pod tim?

Priznajem da nisam uspeo da prodrem do toga zašto stalno i uporno vernici tvrde da su superiorni u odnosu na ateiste po pitanju svrhe života. Ono čemu me je svaki odgovor pri načinjanju ove teme odveo jeste tvrdnja da je ateistima život besmislen jer je smrt konačna. Ali to nas vodi na neku drugu stranu i ovde dolazimo do najmoćnijeg motiva kojim su religije vekovima tlačile čovečanstvo: straha. Iza takozvanog višeg smisla života ne krije

se zapravo ništa više od dečijeg straha pred hladnim licem smrti i nestajanja. Jednostavno, ljudi nisu u stanju da se pomire da će umreti i iščeznuti iz postojanja. Umesto toga, naša antropocentričnost i ego beže u fikcije zagrobnog života, koje nam omogućavaju da naša samoljubiva svest zavara sebe da će nekako preživeti moždanu smrt. Odatle čitav nebulozni koncept duše. Verujem da je ovo najlepša ilustracija katastrofalne verske logike da između onoga što jeste i onoga što želi da bude uvek izabere ono što želi da bude, bez obzira na neporicivu gomilu dokaza na suprotnoj strani: verska logika je umetnost laganja samog sebe i ne mislim da je to nešto čime se treba ponositi.

Da li ateistički pogled na život isti obezvređuje?

Ja uopšte ne mislim da ateistički pogled na svet obezvređuje život, niti da očigledna konačnost našeg postojanja predstavlja tako gorak i poražavajuć ishod, kako to vide ovi proroci smrti:

nasuprot tome, smatram da je život time vredniji i ispunjeniji. Kada zaista prihvatimo sopstvenu smrtnost, tek onda smo u stanju da slavimo život. Uživanje u svakom trenutku, u svakoj šolji kafe, u svakom vođenju ljubavi, u svakoj reči koju pročitamo iz dobre knjige, u pomaganju drugima, u čarima muzike, u svakoj partiji šaha, u svakoj predstavi koju pogledamo... To je epikurejski hedonizam, kakav nam nudi Onfre[XX], to je kreativni čovek koji stvara sopstveni smisao života, koji kroz izbor potvrđuje svoju slobodu i ne libi se da u njoj uživa, to je poslednji ples i smeh smrti i bogu smrti u lice. To je ostvarenje sebe i dostizanje onoga što su epikurejci zvali ataraxia.[7]

Ali, svesni ste da smrt dolazi... Da li Vas to plaši?

Ne, mnogo više me plaši neispunjen život. Smrt dolazi, to je neminovnost, a na nama je da, kada dođe dan kada budemo morali da sklopimo oči, ne žalimo jer smo svoj život proveli kako smo sami odabrali: bez strepnje ili lažne nade dok se život gasi, sa zadovoljnim osmehom koji će i tada nositi porugu i pobedu nad krvavim pirom smrti. Nema većeg nefasa od predavanja smrti pre nego što ona dođe. Sartr[XXI] je u pravu, čovek sam sebe definiše kroz izbore koje donosi. Egzistencija prethodi esenciji[8]... Čovek je gospodar svoje sudbine i života, a ne puki pešak, kakvim ga pravi religija. No strah od smrti svakako nije jedini razlog za verovanje.

Šta još vidite kao bitne razloge?

Tu je ono što je Rasel nazvao potrebom za bogom kao svemoćnim velikim bratom, koji će uvek biti tu za nas i pomagati nam sa preprakama na koje nailazimo. To je pokušaj da se hladni univerzum personifikuje ne bi li ga nekako postalo briga za nas. Tu je i strah od pakla, ali i od prekora porodice ili šire zajednice, tu je potreba za nekom vrstom kosmičke pravde, tu je deus ex machina za moralna pravila, tu je i plemenita želja za nedostižnim apsolutnim znanjem, ali i ono što se naziva strah od pada sa merdevina: mnogi ljudi veruju po inerciji, zato što su tako naučeni kao deca. Odbaciti religiju urušilo bi njihov pogled na svet kao kulu od karata: još dalje, takva promena bi podrazumevala da sami sebi priznaju da nisu

bili u pravu, a to je nešto što većina sebi nikada neće dopustiti zbog vlastite sujete. Moram da odam priznanje jednoj prijateljici koja je primetila da ovi motive stvaraju jako moćnu mrežu koju je jako teško razbiti: raseci je na jednoj strani, stajće na drugoj dovoljno da se niti opet isprepletu. Neretko takva uverenja dolaze kao nasleđena od roditelja, a prihvatiti da su nas oni, voljno ili nevoljno, lagali, obično nadizilazi dozu iskrenosti prema sebi koju prosečan čovek poseduje. Umesto toga, radije će igrati ulogu u kojoj se zatekao.

Može li se u tim potrebama skrivati razlog zašto načelno vernici ne vole da pričaju o svojim verovanjima i svaku diskusiju doživljavaju kao lični napad?

Mislim da ste izvesno pogodili metu. Zato tiho parazitiraju na svojim verovanjima, za koja su neretko i sami više nego dobro svesni da su zapravo gluposti, prezirući svakoga ko ih preispituje – baš zato što svoje emotivne potrebe hrane kroz njih. To je školski primer Orvelove[XXII] dvomisli, a i intelektualnog kukavičluka i fascinirajuće neiskrenosti. Poenta je da ljudi ignorišu bilo kakve dokaze jer žele da veruju da bi zadovoljili najniži deo sebe, onaj koji čezne za samoobmanjivanjem, umesto da smogne snage da se suoči sa stvarnošću. A još Dejvid Hjum je primetio da mudar čovek prilagođava svoja uverenja dokazima. Oni rade suprotno, prilagođavaju dokaze uverenjima.

Da li je laganje sebe nekada opravdano? Da li ljudi imaju pravo da žive u iluziji? Da li mislite da to može biti korisno?

Ne, mislim da nikada nije opravdano, niti korisno. Vidite, istina ume da bude bolna, a realnost vrlo neprijatna. Ali to su opet istina i realnost – ako nemate dovoljno hrabrosti da ih prihvatite, onda ste sažaljenja vredna kukavica koja svesno bira da živi u deluzijama. Za ime sveta, manimo se jednom lažne učitovisti i nazovimo stvari pravim imenom. Ako već želite da se pretvarate i glumatate da bi vam bilo lakše da snosite vlastito postojanje i činjenicu da ćete umreti, sjajno, uradite to, ali bar nemojte to da predstavljate kao neki uzvišeni ideal koji svi treba da sledimo. Znae,

neke je ipak briga šta je istina. Neosporno je da svako ima zakonsko pravo da živi u ma kojim fantazijama da želi, dok time ne ugrožava druge, ali ako me pitate za moralno pravo, a čini mi se da se naš razgovor kreće u tom smeru, ne bih rekao da je situacija tu jednaka. Šta je bolje – neprijatna istina ili ugodna laž? Mislim da je to pitanje na koje svako mora da odgovori za sebe, a opet pretpostavljam da je to ujedno pitanje na kom nijedan filozof neće preterano dugo oklevati.

Želeli biste da znate istinu, baš uvek?

Da. Ako bih bio smrtno bolestan van nade za svakim izlečenjem, da li bih voleo da to znam? Da. Da me žena prevari, da li bih voleo to da znam ili da nikad ne saznam? Naravno da bih voleo da znam. Prosto, pravljenje budale od samog sebe samo zato što bih se tako trenutno osećao bolje mi nikada nije bio hobi. Što se korisnosti tiče, mislim da smo odviše često u istoriji mogli opaziti neizmerno nepovoljne posledice po društvo kada je dolazilo do potrebe da se laž zarad višeg cilja postavi na mesto istine. Kod mene po tom pitanju nema kompromisa. Slobodno promišljanje i gledanje istini u oči su jedini način za lični i civilizacijski napredak, ma koliko to ponekad emotivno teško bilo.

Šta biste posavetovali roditeljima, kako da objasne deci postojanje/nepostojanje boga?

Predložio bih roditeljima da dozvole deci da budu deca i da ih ne opterećuju bespotrebno tim kompleksnim pitanjem ni najmanje. Biće dovoljno vremena za njega kada odrastu i kada im um maturira. Preporučio bih im pak da nauče svoje dete da kritički i nezavisno misli, te da ne prihvata slepo autoritet i da uvek sledi dokaze, ma kuda vodili. Mislim da bi mu time učinili neizmernu uslugu. Smatram da bi na taj način ujedno najlepše ispoštovali i intelektualnu autonomiju sopstvenog deteta. Dozvolite detetu da reši za sebe kada postane punoletno i ne vršite pritisak na njega, ni otvoren, ni prećutan. Odluka na kraju krajeva treba da bude samo njegovna.

Autor: Vladimir Božanović